

Benlik ve Ötekiler

R.D. Laing

Çeviri: Beyza Konuk

R.D. LAING

1927 yılında İskoçya'da doğdu. Glasgow Üniversitesi Tıp Bölümü'nü bitirdikten sonra orduda psikiyatri uzmanı olarak görev yaptı. Glasgow Kraliyet Akıl Hastanesi ve Glasgow Üniversitesi Psikolojik Tıp Bölümü'nde çalıştı. İlk ve en önemli çalışması *Bölünmüş Benlik*'te şizofrenide görülen semptomların varoluşsal kaygılar sonucu ortaya çıkan birtakım tepkiler olduğunu savundu. Eserlerinde geleneksel psikiyatryi eleştirdi. Geleneksel psikiyatrinin hastalık sınıflandırması ve uyguladığı tedavi yöntemleriyle bireyi/hastayı daha da içinden çıkılmaz durumlara soktuğunu savunan Laing, "anti-psikiyatri" akımının en önemli kuramcısı kabul edilir.

BEYZA KONUK

1996 yılında Bolu'da dünyaya geldi. Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji bölümünde lisans derecesini aldı. Eğitim, sağlık ve toplum ruh sağlığı kurumlarında yaptığı stajların ardından klinik psikolojiye ilgi duydu. İbn Haldun Üniversitesi'nde Klinik Psikoloji yüksek lisans programına başladı. Normal ve anormal tanımları, psikopatoloji kavramı, farklı yaşam biçimlerinde norm dışı anlayışı ve psikoterapi konularında uzmanlaşan Konuk, meslekî ve akademik çalışmalarını sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	9
İkinci Baskıya Önsöz.....	15
Birinci Baskıya Önsöz.....	17
Teşekkür.....	19

BİRİNCİ KISIM

KİŞİLERARASI YAŞANTININ YOLLARI	21
1. Bölüm: Fantezi ve Yaşantı	23
2. Bölüm: Fantezi ve İletişim.....	39
3. Bölüm: Sahtelik ve Kaçış	51
4. Bölüm: Yaşantının Karşıtı	61
5. Bölüm: Ölümün Soğukluğu.....	75

İKİNCİ KISIM

KİŞİLERARASI EYLEM ŞEKİLLERİ.....	85
1. Bölüm: Tamamlayıcı Kimlik	87
2. Bölüm: Doğrulama ve Yanıtlama	105
3. Bölüm: Ortak Aldatmaca.....	115
4. Bölüm: Sahte ve Savunulamaz Konumlar.....	133
5. Bölüm: Atıflar ve Emirler	159
EK.....	183
İkili Bakış Açılarının Gösterimi.....	183
DİZİN.....	197

“Dışarıya çıkışın yolu kapıdır.
Neden kimse bu yolu kullanmaz?”

Konfüçyüs

TAKDİM

Bir başkasının, ötekinin dünyasında bir yerinin olmasını istemek, neredeyse evrensel bir arzudur. Bu öylesine derinlerde damgalı bir yönelimdir ki imanın insanlara verdiği en büyük avuntu, sürekli gözeten ve esirgeyen bir yaratıcının varlığına olan inanç sayılabilir. Ancak O'nun dahi, bir öteki olan insan karşısında tanınma isteği olduğunu kabul etmek, antropomorfik bir yansıtma olmaktan öte, istisnasız tüm varlığın ortak bir sevme-sevilme arzusunun dalgasında salındığını ima eder. Bu arzunun istismar edilmesi, araçsallaştırılması benliği yaraladığı kadar, varlığı da zehirler. Doğası itibarıyla, hayat başka hayatlara nabzını iletir. Yaşamlarımız bir yansımadan, bir yankıdan ibaret değilse eğer, bir unutuştan ibarettir. *“Âvâzeyi bu âleme Dâvûd gibi sal” demişti Bâkî, bir sada bırakalım ve sarsın kuşatsın, sağaltsın.*

...

“Tanrı” neden bir isim olsun ki? Neden bir fiil olmasın... Neden fiillerin en etkin ve en dinamik olanı olmasın?” demişti Mary Daly. Tasavvufun da vurguyla işaret ettiği canlı/Hayy Allah, ismin kabuğunun altında sürekli olan/yaratan mutlak varlık, mutlak fiil. Eşyanın katılığına sırtımızı dayıyoruz, dişlerimizle çigniyoruz kıvamı, göğü ciğerlerimize çekiyoruz; bu taş diyoruz, ekmek ve hava bunlar da. Ve bu da “Ben'im”. İsimlerin kullanım

miktarı arttıkça, zihin ortak dilde oyalandıkça, adların işaret ettiği nesnelere niteliği gölgelere karışıyor zaman içinde. “Madde, haddi zatında yoktur” diyene kadar maddeyi atom altı seviyede gözlemleyen bir bilimin kıyılarında dolanıyoruz, Einstein’ın varlık hakkındaki teorisini, “Bir şey, kımıldıyor” diye özetlediği rivayet edilir. Olan şey, ilişkiler, dönüşen, karışan, yansıyan, birleşen, seken, titreşen, kımıldayan güç. Eskiden, “Ben” diye tanımladığımız çok sabit bir şey vardı, eşya kadar yoğun ve düzenli, kontrol edilebilir bir özne. Mizaç, kişilik, karakter, kimlik, kendilik, Ben’in farklı ışıklar altındaki tezahürleri olsa da yine de ona sağlam bir şey olarak inanılabilirdi. İnsanın, en azından kendi Ben’i hakkında ilk elden bilgi ve otorite sahibi olduğunda şüpheye düşülürse, onu bilinçli ve sorumlu bir varlık olarak kabul etmenin dayandığı nirengi noktası da ortadan kalkardı.

Olmayı seçtiğimiz kişi, benlik idealimiz, pek çok davranış ve tepkimizde deniz feneri gibi yolu aydınlatsa da tıpkı bir ağdaki örümcek gibi, yaşam ağı içerisinde bizim durduğumuz zemini, dünyadaki yerimizi sürekli değiştirip duran ilişki ibrişimlerimizi izlemedikçe varacağımız noktadan uzağa düşmek işten değil. Kendi kavramsal dünyaları içinde geleneklerin epeyce ayırında olduğu bir gerçektir bu; seyr-i süluka, yola talip olan çömez, öncelikle diğer insanlarla ve mal-mülk, itibarıyla irtibatı koparmak zorundaydı. Onların kendi benliği üzerindeki gücünü ortadan kaldırdığında, sadece başlangıç noktasına dönmüş aciz bir insan olarak mutlak olanla yalnız kaldığında, kendini tanımanın yoluna da ayak basmış olurdu. Kendiyle tenhada karşılaşmak. Sonrasında kendini ve varlığı da aynı hakikati içerisinde görebilmek için, dünyaya salınırdı derviş. Eşyanın hakikatini görmek, yani fantezilerden beri durmak.

Az sayıdaki aydınlanmış, nefsin mertebelerinde yol almış insanlar hariç, bizler Laing’in fantezi dediği bu kurmacalar ışığında görüyoruz yaşamı. Susan Isaacs’ın fantezi tanımı şu şekildedir: “Dışsal ve bedensel gerçeklikle karşılaştırıldığında fantezi;

dokunulamadığı, ele alınamadığı ve görülemediği için diğer tüm zihinsel etkinlikler gibi hayal ürünüdür; bununla birlikte öznenin gerçek bir deneyimidir. Hakiki bir zihinsel fonksiyondur ve yalnızca zihnin iç dünyasında değil, öznenin dış dünyadaki bedensel gelişimi ve davranışı üzerinde ve bundan dolayı öteki kişinin zihin ve bedeni üzerinde gerçek etkileri vardır.” Fantezilerimiz yalnızca kendi zihinsel, ruhsal, bedensel yapımızı etkilemekle kalmaz, başkalarıyla irtibatla olmamız nedeniyle onları da aynı seviyelerde etki altında bırakır. Konversiyon, dışsal ve içsel yansıtma mekanizmalarının temelindeki dinamikler, fantezi kavramıyla irtibatlıdır. Laing’in ifadesiyle, psikanaliz bu noktadan başlamazsa hiç başlayamayacaktır.

“Bilinçdışı, kendimize ya da bir başkasına bahsetmediğimiz şeydir.” Birden çok kişinin aynı deneyimi paylaşabildiği ve aktarabildiği durumda, var olan durumun fantezi değil de gerçeklik olduğu kabul edilir. Veya deneyimi paylaşmayan kişiler tarafından ortak psikoz olarak nitelendirilebilir. Oysa herkes tarafından müşterek ve paylaşılabılır olan dünyayı bile hiçbir iki insan aynı şekilde deneyimlemiyor. Ancak sembolik düzenin, dilin, toplumun ve ailenin de ölçü hâline getirdiği bir fantezi dizgesi, onu paylaşmayan insanların gözüyle, bir ortak psikozu mevcut. Bu fantezi sistemlerinden uyanmaya ve ayrılmaya çalışmak, deli yahut sapkın olarak nitelendirilmekle neticelenir ekseriyetle. “Bize gelince, korkulu bir şekilde konformist kalmaya indirgendik, herkesle aynı şeyi söyleyemediğimiz anda biraz delireceğimizden korkuyoruz. Bu modern insanın durumudur.” demişti Jacques Lacan. Kişinin ötekilerle birlikte olduğu bir durumdaki şahsi dünya deneyimi, diğerlerinin aynı durumdaki deneyimlerinden başkalaştıkça, davranışları da onlarınkilerle giderek daha uyumsuz hâle gelir. Bir deneyimin şahsiliği, onun sahil bir benlik tarafından yalnızca yaşanmış olması değil, aynı zamanda yorumlanması anlamına da gelir, *Bölünmüş Benlik*’te Laing’in söylemiş olduğu gibi, “Kendini bütünüyle anlamak (kendini yutmak), bir başka kişinin kendisini